Christelijke Dogmatiek

H2-2

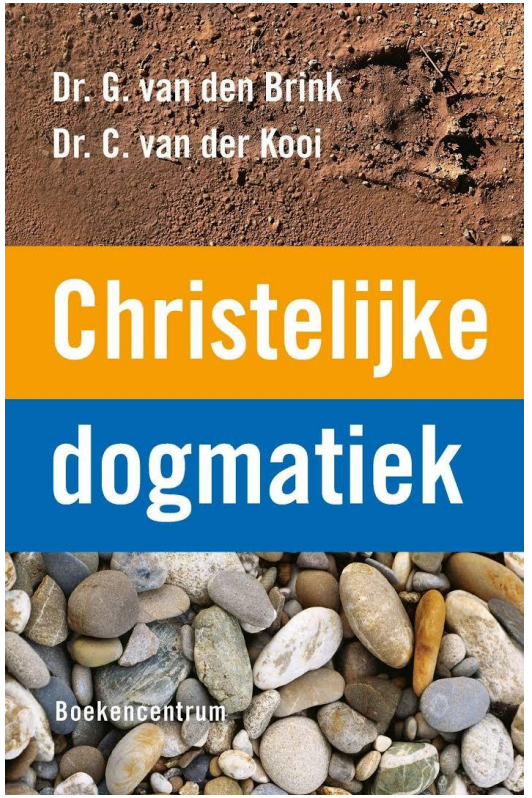

Inleiding:

Centrale vraag in hoofdstuk 2 was: waarin vinden mensen aanleiding om over God te spreken? Wat zijn belangrijke aanwijzingen of doorkijkjes naar God?

Het ging daarbij in **§ 2** over de ratio (al redenerend bij God uitkomen) en de klassieke godsbewijzen.

In **§ 3** ging het daarna over de wereld als spoor van God.

De conclusie van B&K was (kort samengevat) dat het bestaan van God niet dwingend bewezen kan worden, maar dat er vanuit de wereld om ons heen wel hulplijnen getrokken kunnen worden.

Daardoor is het plausibel dat deze wereld geen gril van het lot is, maar Góds wereld.

§ 2.4 Het complexe domein van de ervaring.

Een ander venster waardoor we zicht kunnen krijgen op God en waardoor geloof kan ontstaan is dat van de ervaring. Ervaringen van mensen zijn een belangrijke bron voor geloof en theologie.

Het kan om heel persoonlijke ervaringen gaan, zoals dromen (sommige tot het christendom bekeerde moslims vertellen daarover) of ervaringen van een ‘wonderlijke uitredding’.

Maar het kan ook gaan om ervaringen die boven het persoonlijke uitstijgen, zoals ervaringen met bepaalde rituelen, met muziek, kunst, of architectuur.

Het ingewikkelde is alleen dat ervaringen nooit op zichzelf staan; ze zijn altijd ingebed in interpretatie.

Ervaring is altijd geïnterpreteerde ervaring (Schillebeeckx).

Bij die interpretatie is het over het algemeen zo, dat nieuwe ervaringen worden geduid met behulp van bekende kaders, ideeën en begrippen.

Je ziet dat ook in de Bijbel gebeuren, bijvoorbeeld als het gaat over de opstanding van Jezus. Daar wordt een bestaand concept (wederopstanding) uit de profetieën van Jesaja en Ezechiël gebruikt. Zij schreven in het oude testament over wederopstanding van het volk van Israël.

In het nieuwe testament wordt datzelfde begrip gebruikt om de onbegrijpelijke gebeurtenissen rondom het open graf van Jezus te kunnen duiden en een plek te geven. Alleen gaat het nu niet over de opstanding van een volk, maar van Jezus.

B&K benoemen een belangrijk aandachtspunt bij het gegeven dat ervaring altijd geïnterpreteerde ervaring is:

Als je tot in het extreme doordenkt op dat spoor zou je kunnen uitkomen bij het idee dat godservaringen te herleiden zijn tot pure constructies van de menselijke geest, mogelijk gebaseerd op wensdenken (constructivisme). Het is allemaal interpretatie.

Zelfs God wordt dan een constructie van de menselijke geest en zijn verbeeldingskracht (denk aan Kuitert: *alle spreken over 'Boven' komt van beneden, ook de uitspraak dat iets van boven komt*).

Maar volgens B&K hoeft het zo niet te zijn. De erkenning dat er altijd sprake is van interpretatie kan prima samengaan met de erkenning dat wat we in de ervaring ontvangen een *'eigen hardheid'* heeft, doordat het teruggaat op werkelijke gebeurtenissen.

TEHUISGEMEENTE

Ervaringstheologie:

Friedrich Schleiermacher (1768-1834) legde een sterke nadruk op ervaring in de theologie. Hij stelde dat de systematische theologie uit moet gaan van het menselijke religieuze bewustzijn.

God laat zich vinden in de onmiddellijke levenservaring van elk mens. We zijn als mensen allemaal heel diep verbonden met God.

Het bezwaar van deze manier van denken is dat de eigen ervaring, individueel of collectief, uitgegeven kan worden voor de stem van God. Het zwakke punt is dus onduidelijkheid over een norm of kritisch criterium: komt het echt ‘van God’, of is het meer ‘van beneden’.

Het beroep op religieuze ervaring in de theologie is vooral in het laatste deel van de 20e eeuw weer belangrijk geworden. Anton Houtepen (1940-2010) heeft het bijvoorbeeld over emoties als ‘sporen van God’:

Wanneer we worden overvallen door de ervaring van ontroering, door schoonheid of kwetsbaarheid, raken we letterlijk ‘aangedaan’ door iets wat we zelf niet kunnen organiseren, maar wat ons geschonken wordt. Verlangen, vertrouwen, verzet, verbijstering en verwondering kunnen ontdekt worden als eigentijdse wegen naar God (Houtepen 1997).

Zo kunnen ervaringen signalen zijn die boven zichzelf uit wijzen naar God. Het gaat dan volgens Houtepen niet om *zingeving*, maar om *zinverneming*.

Verder denkend in dat spoor stellen B&K dat godservaringen een apart soort ervaringen zijn, die we niet zozeer construeren, maar die zich aan ons opdringen.

Het zijn fundamentele bestaanservaringen en ze zijn heel belangrijk voor de apologetiek (=geloofsverdediging), in gesprekken over het geloof. Ze appelleren niet zozeer aan ons verstand, maar raken aan diepere lagen van ons bewustzijn. En ze kunnen zomaar een vonk doen overslaan.

Dit soort ervaringen zijn niet de grond voor het geloof. Ze zijn geen bewijs voor de waarheid van het geloof.

Maar er schuilen wel aanrakingen in, uitnodigingen en tikjes op de schouder die het begin kunnen zijn van een andere, nieuwe manier van in het leven staan.

Volgens Schleiermacher laat God zich vinden in de onmiddellijke levenservaring van elk mens. Is dat voor ons herkenbaar? Aan wat voor soort ervaringen zouden we dan kunnen denken? Heeft u / heb jij wel eens zo'n ervaring?

<u>Kuitert zegt</u>: godservaringen zijn te herleiden tot pure constructies van de menselijke geest, mogelijk gebaseerd op wensdenken (constructivisme).

<u>B&K zeggen</u>: godservaringen zijn eigensoortige ervaringen, die we niet zozeer construeren, maar die zich aan ons opdringen.

- *Waar staat u / waar sta jij in deze discussie?*

§ 2.5 Christelijk geloof en het verschijnsel religie

Het overgrote deel van de mensen leeft met religieus besef en ziet zichzelf als gelovig, d.w.z. op de een of andere manier verbonden met een transcendente werkelijkheid.

Kan religie ook een toegangsweg naar christelijk geloof zijn? Dat kan zeker, maar volgens B&K is er geen rechtstreeks verband. Zij spreken over een *gebroken verhouding tussen christelijk geloof en het verschijnsel religie*.

Religie kun je omschrijven als betrokkenheid op een alomvattende en bepalende werkelijkheid. In die zin is het christelijk geloof ook een religie, één van de vele, en als zodanig ook te bestuderen.

Maar er is een belangrijk verschil.

Het belangrijke verschil tussen religie en christelijk geloof heeft te maken met wat er gezien wordt als allesomvattende en alles-bepalende werkelijkheid:

In natuurreligies valt die bepalende werkelijkheid samen met de wereld zelf. De natuurlijke werkelijkheid is als zodanig goddelijk en alomtegenwoordig. De wereld zelf wordt ervaren als bezield en heilig. Zo is er dus in de natuurgodsdiensten een rechtstreeks verband tussen de natuur en de religie.

Maar in het christendom (en ook in ander openbaringsreligies - jodendom en islam) wordt verwezen naar een hogere werkelijkheid.

De openbaring valt niet samen met de natuur, maar wordt een boodschap van hogerhand, bemiddeld door profeten.

De wereld zelf en de natuur raken daarmee hun vanzelfsprekende, goddelijke status kwijt. Ze worden a.h.w. ontgoddelijkt.

Dat heeft in de ontwikkeling van de westerse wereld enorme gevolgen gehad. Er kwam ruimte voor experimenteel wetenschappelijk onderzoek (met veelal heilzame gevolgen).

De andere kant is dat veel westerse mensen in de wereld om zich heen minder verwijzingen zijn gaan zien naar God of ‘het goddelijke’. De wereld is ‘leeg’ geworden.

De vrijgekomen ruimte wordt nu ingenomen door andere beslissende en bepalende zaken, bijv. de moderne wetenschap of allerlei ideologieën (liberalisme, kapitalisme, marxisme, nationaal-socialisme, etc.).

De verhouding tussen religie en christelijk geloof is volgens B&K gebroken omdat de christelijke theologie niet rechtstreeks kan verwijzen naar een wereld die goddelijk van aard is.

Er kan alleen maar verwezen worden naar openbaringen in het verleden (denk aan de gaven van het verbond en de wet, de profetieën, de komst van Jezus Christus, e.d.).

Vroeger werden die openbaringen over het algemeen bemiddeld en doorgegeven door profeten en apostelen. Daarna kwamen de Bijbel en de christelijke kerken.

Religieus besef kan mensen helpen op zoek te gaan naar God maar het is niet meer dan een eerste aanzet op weg naar christelijk geloof. Er is ook openbaring nodig en die is essentiëel.

Simpel gezegd: zonder openbaring kom je niet bij Jezus uit.

§ 2.6 Traditie en gemeenschap

Een ander belangrijk brongebied voor het christelijk geloof is de traditie. Het gaat dan om ervaringen van vroegere generaties gelovigen, die worden doorgegeven.

Het geloof van nu heeft zijn bedding en verworteling in de eeuwenoude traditie van kerk en christendom.

In de Rooms-Katholieke en de Oosters-Orthodoxe kerken is traditie altijd heel belangrijk geweest. Er is wel gezegd dat in deze kerken de Bijbel en de traditie evenveel gewicht hadden. En dat voor protestanten de Bijbel veel belangrijker was dan de traditie.

Vaak zijn Reformatie (‘de protestanten’) en Rome (‘de katholieken’) tegenover elkaar gezet als de Bijbel tegenover de traditie.

Maar ook protestanten hebben met een voedende traditie te maken. We lezen de Bijbel altijd op de schouders van anderen, die ons zijn voorgegaan en die voor ons gezaghebbend zijn geworden.

Denk bijvoorbeeld aan kerkvaders, reformatoren en belangrijke voorgangers uit latere tijd. Er is veel om op terug te grijpen.

Protestanten gaan steeds meer beseffen dat we in ons geloof sterk afhankelijk zijn van concrete gemeenschappen van mensen, waar het geloof beleefd en het verhaal van de Bijbel uitgelegd wordt. *Geloof ontstaat waar zichtbaar wordt wat het voor anderen betekent*.

Gaat het om anderen uit het verleden, dan spreken we van traditie; gaat het om anderen in het heden, dan hebben we het over de (geloofs)gemeenschap. Dat kan een kerk of gemeente zijn, maar bijv. ook het gezin, of een bijbelstudiekring.

De geloofsgemeenschap is een plek of omgeving waar geloof gedijt en die geloof geleidt.

Daarbij speelt ook de theologie een belangrijke rol. In elke geloofsgemeenschap wordt nagedacht en gepraat over God en over hoe onze werkelijkheid zich tot God verhoudt.

Een geloofsgemeenschap kan niet (blijven) bestaan zonder enige vorm van theologisch nadenken. Want theologie is er op gericht om de weg van ons denken en leven naar God open te houden.

De theologie is niet de grond van ons geloof (het is juist andersom!), maar ze kan wel helpen om de toegangsweg naar het geloof (weer) te vinden. Wie met geloofstwijfel worstelt doet er dan ook goed aan klassieke theologen te gaan lezen – aldus B&K.

Het lezen van een boek van Augustinus, Maarten Luther of Thomas á Kempis kan ons helpen te zien dat vragen waar wij vandaag mee worstelen al eeuwen eerder gesteld zijn. Er zijn al heel wat zinnige zoektochten naar antwoorden afgelegd.

Hoe belangrijk is de kerkelijke traditie (d.w.z. de opvattingen van kerkvaders, reformatoren en andere kerkleiders en voorgangers van vroeger) voor u of voor jou vandaag?

Twee treffende uitspraken uit het betoog van B&K:

- De geloofsgemeenschap is een plek of omgeving waar geloof gedijt en die geloof geleidt.
- Geloof ontstaat waar zichtbaar wordt wat het voor anderen betekent.

Wat zou dit kunnen betekenen voor de manier waarop we ons kerkelijk leven invullen?

§ 2.7 De Bijbel en het leven van Jezus als toegangswegen tot geloof.

Nog dichter bij het centrum staat de Bijbel als toeleidende weg, als toegang tot het christelijke geloof. Het gaat dan nog niet zo zeer over de Bijbel als woord van Gods kant (dat komt pas in H13), maar gewoon als een bijzonder archief van godsdienstige ervaringen, die mensen uit vroeger tijden hebben opgedaan.

Ook als je de Bijbel niet ziet als canon of als openbaring van God, kun je geraakt worden door wat gelovige mensen vroeger hebben gezien en ervaren.

Er gaat een appél van uit om God te herkennen in gebeurtenissen van toen en al doordenkend ook in ervaringen van vandaag.

Ook wie zonder hoge verwachtingen de Bijbel gaat lezen, kan zomaar ineens aangesproken worden en iets van God ervaren.

B&K zeggen dat we in de Bijbel te maken hebben met *een geloof-stimulerend domein bij uitstek*.

De bijbelschrijvers willen geloof overdragen en vertellen over allerlei gebeurtenissen met het oog op de verkondiging van het evangelie. Wat ze schrijven staat in dienst van de boodschap die ze willen doorgeven.

Zo zegt Johannes bijvoorbeeld dat hij zijn boek geschreven heeft '*…opdat u gelooft dat Jezus de messias is, de Zoon van God en opdat u door te geloven leeft door zijn naam*' (Johannes 20:31).

Heel in het bijzonder kan de persoon en het optreden van Jezus mensen gaan intrigeren. Ook als iemand (nog) helemaal geen gelovige christen is.

Ook als hij niet gezien wordt als Zoon van God, kan Jezus ons aanspreken, ontroeren en op een fundamenteel ander spoor van leven en denken zetten.

Zo ging het ook bij de eerste volgelingen van Jezus. In eerste instantie was hij voor hen gewoon een joodse rabbi die ze ergens waren tegengekomen.

Maar de ervaringen die ze met Jezus hebben opgedaan, zijn beslissend geworden; zowel voor henzelf alsook voor de christelijke kerk die na hen kwam.

Zo kan het gaan, op heel verschillende manieren, ook nu nog.

Sommigen weten zich vooral aangesproken door Jezus' boodschap, anderen door zijn zelfopofferende liefde, weer anderen door de kracht waarmee hij volgens de berichten uit de dood opstond.

Hoe dan ook: nog altijd maakt Jezus zelf uiteindelijk het verschil.

Als het gaat om toegangswegen verwijst het christelijk geloof toch vooral naar Jezus als degene in wie God en zijn heil tot ons komen. Hij is de definitieve intermediair tussen God en mens.

****

TEHUISGEMEENTE

We hebben in H2 verschillende toegangswegen naar het geloof in God besproken (van algemeen naar steeds meer christelijk): ons verstand (de ‘godsbewijzen’); de wereld om ons heen; godsdienstige ervaringen; religie en christendom; de traditie; de kerk of geloofsgemeenschap; de Bijbel en de persoon van Jezus.

Wat is voor u/jou belangrijk geweest in uw/jouw eigen geloofsweg?

B&K noemen Jezus de definitieve intermediair tussen God en mens.

Wat spreekt u / jou het meest aan in de persoon van Jezus?

Welke rol speelt hij in uw / jouw eigen geloof?